

Sprawozdanie z Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej pt. „Doświadczenia na zwierzętach jako przedmiot refleksji interdyscyplinarnej” (Lublin, 25.04.2018)

Od 1979 roku obchodzony jest Światowy Dzień Zwierząt Laboratoryjnych. Dzień ten został ustanowiony przez brytyjską organizację National Anti-Vivisection Society, a następnie uznany przez Organizację Narodów Zjednoczonych. Święto to stało się inspiracją dla Katedry Bioetyki Teologicznej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II i Lokalnej Komisji Etycznej do Spraw Doświadczeń na Zwierzętach przy Uniwersytecie Przyrodniczym w Lublinie do zorganizowania Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej pt. „Doświadczenia na zwierzętach jako przedmiot refleksji interdyscyplinarnej”. Symposium odbyło się 25 kwietnia 2018 roku w Centrum Transferu Wiedzy KUL.

Otwarcia konferencji dokonał ks. prof. dr hab. Marian Zając, prodziekan Wydziału Teologii KUL, który powitał wszystkich uczestników. Wskazał, że objawienie biblijne jest pełne odniesień do świata zwierząt. Nazwy niektórych gatunków pojawiają się bowiem na kartach Pisma Świętego kilkaset razy. Odwołał się także do naczelnej zasady 3R, która stanowi fundament etyki prowadzenia doświadczeń na zwierzętach. Jej częściami składowymi są: ograniczenie liczby wykorzystywanych zwierząt, udoskonalenie metod badawczych, by powodowały jak najmniejszy ból i stres oraz poszukiwanie metod alternatywnych.

W czasie konferencji odbyły się dwie sesje. Pierwszej z nich, która miała charakter wprowadzający w tematykę obrad, przewodniczyła dr hab. Renata Klebaniuk, prof. UP. Wygłoszone zostały dwa referaty. Ksiądz dr Krzysztof Naporę (KUL) zaprezentował temat „*To jest prawo zwierząt...*” (Kpł 11,46). *Biblijny obraz relacji pomiędzy człowiekiem a światem zwierząt*. Odwołując się do dziewiątego rozdziału Księgi Rodzaju, zauważył, że Boże błogosławieństwo wyznacza jasną granicę między człowiekiem i światem zwierząt. Ze strony zwierząt stanowi ją lęk i bojaźń, które mają odczuwać w stosunku do człowieka. Ze strony człowieka wyznacza ją panowanie nad światem zwierząt. Zakłada również ono możliwość zabijania zwierząt w celach spożywczych. W ten sposób zostaje skanalizowana potęga przemocy, która doprowadziła już ludzkość na skraj unicestwienia i wciąż zagraża człowiekowi. Pozwolenie na ubój zwierząt nie jest jednak jednoznaczne z niekontrolowaną erupcją sił przemocy w sferę relacji między człowiekiem a zwierzętami. Przemoc ta zostaje ograniczona przez jasne reguły prawa o charakterze rytualnym. Prelegent wskazał ponadto, że tytułowe sformułowanie „To jest prawo zwierząt” nie należy rozumieć jako przyzna-

nia im praw podmiotowych, lecz jako wyznaczenie człowiekowi zakresu panowania nad światem stworzonym, w tym nad zwierzętami. Mimo to Pismo Święte w sposób bardzo wyraźny zachęca do kształtowania postawy wrażliwości na los istot żywych. Jest to widoczne choćby w narracjach o pasterzu, z którym utożsamiać można Jahwe i Chrystusa, zakazie przenoszenia nienawiści żywionej do wroga na jego zwierzęta czy też obowiązku zapewnienia istotom żywym właściwych warunków bytowania i pracy.

Drugi wykład został wygłoszony przez prof. dra hab. Wojciecha Cybulskiego (PI-Wet-PIB), który podjął temat *Dylematy etyczne statusu zwierząt w historii i współczesności*. Przedstawiony został status moralny zwierząt charakterystyczny dla różnych epok i kręgów kulturowych. Najwięcej uwagi poświęcono jednak rozważaniom na temat personalizmu oraz założeń etycznych systemu Petera Singera. Pierwszy kierunek zakłada konieczność afirmacji we wszystkich wymiarach osoby ludzkiej, która jest obdarzona rozumem, wolną wolą, sumieniem moralnym i związaną z nim odpowiedzialnością. Jej przedmiotem jest nie tylko stosunek wobec innych osób, ale także relacja względem otaczającego świata, który winien być obiektem proporcjonalnej troski. Źródłem tego zobowiązania jest przede wszystkim konieczność zapewnienia właściwych warunków życia kolejnym pokoleniom. Z takim podejściem nie zgadza się Peter Singer. Proponuje przyjęcie zupełnie nowego systemu etycznego, w którym dystansuje się od kategorii wartości czy świętości ludzkiego życia, a co za tym idzie, od przyznania człowiekowi naczelnego miejsca w hierarchii bytów. W takim wypadku pozostaje zatem konieczność zrezygnowania z eksploatacji zwierząt lub jej poważne ograniczenie oraz praktykowanie wegetarianizmu lub weganizmu.

Druga sesja została poświęcona zagadnieniom szczegółowym, czyli interdyscyplinarnej refleksji nad problemem doświadczeń z wykorzystaniem zwierząt. Przewodniczył jej ks. dr hab. Marian Pokrywka, prof. KUL, który zwrócił uwagę, że zdecydowana większość społeczeństwa nie jest świadoma, z jakich efektów badań na zwierzętach codziennie korzysta. W ramach tej sesji wygłoszone zostały trzy referaty.

Doktor Zuzanna Gądzik (KUL) podjęła temat *Ochrona zwierząt wykorzystywanych w procedurach doświadczalnych – perspektywa prawna*. Celem wystąpienia była przede wszystkim analiza dwóch aktów prawnych, czyli Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/63/UE z dnia 22 września 2010 r. w sprawie ochrony zwierząt wykorzystywanych do celów naukowych oraz Ustawy z dnia 15 stycznia 2015 r. o ochronie zwierząt wykorzystywanych do celów naukowych lub edukacyjnych. Prelegentka zwróciła uwagę na zawarte w przepisach definicje. Ustawa dotyczy zwierząt kręgowych, niektórych ich form larwalnych i płodowych oraz głowonogów. Zasadniczo przedmiotem doświadczeń winny być zwierzęta laboratoryjne. Dopiero w szczególnych przypadkach, gdy niemożliwe jest zrealizowanie celu badań przy ich udziale, możliwe jest włączenie także innych gatunków. W kolejnych częściach referatu ukazane zostały warunki, które muszą spełniać wykonywane na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej badania. Jednym z najważniejszych jest uzyskanie zgody lokalnej komisji etycznej do spraw doświadczeń na zwierzętach, która ocenia zasadność

projektu oraz wypełnienie zobowiązań wynikających z zastosowania zasady 3R. Na zakończenie przedstawione zostały sankcje karne związane z nieprawidłowym wykonywaniem procedur badawczych.

Kolejny wykład *Doświadczenia na zwierzętach w nauczaniu Kościoła i w refleksji teologicznomoralnej* wygłosił ks. dr Krzysztof Smykowski (KUL), który wskazał, że temat wiwisekcji był podejmowany już przez moralistów alfonsjańskich i neotomistycznych w II połowie XIX wieku. Dopiero jednak stosunkowo niedawno stał się przedmiotem nauczania Kościoła oraz systematycznej refleksji teologicznomoralnej. Najważniejszą spośród wypowiedzi Kościoła jest fragment *Katechizmu Kościoła katolickiego*, który stwierdza, że doświadczenia na zwierzętach są moralnie akceptowane, o ile mieszczą się w rozsądnych granicach i przyczyniają się do ratowania życia i zdrowia ludzi. Temat ten pojawia się także w kilku wypowiedziach papieskich. Na ich podstawie można zatem sformułować stawiane przez Kościół wymagania pod adresem przedstawicieli nauk eksperymentalnych. Pierwszym z nich jest uzasadniona nadzieja, że projekt badawczy zakończy się powodzeniem. Z tego wynika postulat, że nigdy doświadczenia na zwierzętach nie mogą być pierwszym etapem prowadzonych studiów. Refleksja teologiczna zaleca także ograniczanie liczby wykorzystywanych zwierząt, zapewnienie im możliwie najlepszych warunków bytowania oraz poszukiwanie metod alternatywnych, w których pod uwagę należy wziąć nie tylko ich przydatność naukową, ale i ocenę etyczną. W ten sposób bowiem człowiek wypełnia swoje powołanie do bycia stróżem wszechświata. Choć nauczanie Kościoła w żadnym miejscu nie odwołuje się do zasady 3R, to jednak jego postulaty są komplementarne z zaleceniami formułowanymi przez etyków i naukowców.

Ostatni wykład *Przydatność wybranych metod alternatywnych w badaniu metabolizmu leków* został przedłożony przez dr Lidię Radko (PIWet-PIB). Prelegentka odwołała się do zasady 3R, która w najnowszych opracowaniach bywa rozszerzana w kierunku 5R, obejmując także odpowiedzialność za projektowane i przeprowadzane badania oraz rehabilitację, czyli należytą opiekę nad zwierzętami, których udział w doświadczeniach nie zakończył się śmiercią. W kolejnej części zostały zaprezentowane niezwykle interesujące wyniki badań własnych związanych z poszukiwaniem nowych metod alternatywnych służących badaniu toksyczności leków, które wkrótce mają zostać opublikowane na łamach prestiżowych czasopism międzynarodowych. W ich świetle doświadczenia na zwierzętach mogą zostać zastępowane badaniami na wyizolowanych tkankach pochodzenia zwierzęcego. W przypadku poszczególnych typów produktów medycznych zastosowanie znajdują tkanki pochodzące od różnych gatunków zwierząt. Wciąż jednak pozostaje najpoważniejszy problem, czyli ekstrapolacja wyników badań ze zwierząt na człowieka.

Podsumowania obrad dokonał ks. bp dr hab. Józef Wróbel, prof. KUL. Odwołał się do obecnej od pewnego czasu w refleksji teologicznomoralnej koncepcji praw zwierząt w znaczeniu analogicznym. Przeciwwstawiając się stanowczo zrównaniu ich z podmiotowymi prawami człowieka, wskazał, że można słusznie mówić o szerokim zakresie praw zwierząt, obejmujących choćby życie w odpowiednich warunkach, wolne od bólu, stresu i znęcania. Wskazał ponadto, że mimo pogłębienia ludzkiej

wrażliwości na los zwierząt, wciąż obecne są społecznie akceptowalne zachowania nacechowane okrucieństwem, do których można zaliczyć hiszpańskie walki byków.

Symposium zgromadziło liczne grono słuchaczy pochodzących z różnych ośrodków naukowych z całej Polski. Wśród nich byli przedstawiciele nauk filozoficznych, teologicznych, prawnych, przyrodniczych, weterynaryjnych i medycznych. Świadczy to o potrzebie organizowania tego rodzaju konferencji interdyscyplinarnych, które stają się przestrzenią wymiany wiedzy i doświadczeń.

Krzysztof Smykowski
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
Wydział Teologii